

leven in de waagschaal te stellen. Andere politieke voormannen daarentegen, van wie wellicht Romme en Oud vóór de oorlog het bekendst geweest waren, onthielden zich van deelneming aan het illegale werk.¹

★

Het is niet mogelijk, van de instandhouding der partijcontacten een volledig beeld te geven. Onze algemene indruk is dat, wat de hier behandelde partijen betreft, die contacten veruit het sterkst in stand bleven bij de anti-revolutionairen. Tussen zomer '40 en zomer '41 was hun partij tot een machtige organisatie uitgegroeid; daar kwam bij dat het protestants-christelijk bijzonder onderwijs waarmee de anti-revolutionairen zich in hoge mate verbonden voelden, van '41 af verwickeld raakte in een belangrijke worsteling die de noodzaak van veelvuldig onderling contact met zich bracht. Colijn had voor dat contact een vast orgaan helpen scheppen: de 'twaalf apostelen' (het werden er in werkelijkheid zeventien); dat waren min of meer vooraanstaande anti-revolutionairen uit de voor de ARP belangrijkste delen des

¹ Romme was lid van het college van rijksbemiddelaars totdat dit in de zomer van '42 opgeheven werd. In '40 was hij president-commissaris van een *holding company* die het belangrijke Nederlandse reclamebedrijf 'Remaco', o.m. exploitante van gepachte gemeentelijke aanplakborden, aan een Duitse firma verkocht die 'Remaco' verder hoofdzakelijk voor nationaal-socialistische propaganda inschakelde. Een ander bekend katholiek parlementariër, mr. dr. L. G. Kortenhorst, was ten tijde van die verkoop een van de commissarissen dier *holding company*. Na een uitgebreid onderzoek concludeerde de procureur-fiscaal bij het Amsterdams Bijzonder Gerechtshof in juni 1947 dat niet het bewijs geleverd was dat de verkoop van 'Remaco' een strafbaar feit opleverde. 'Ik meen', schreef hij, 'dat inderdaad kan worden aangenomen dat aan de kant van de verkopers niet de bedoeling heeft voorgezeten om de vijand hulp te verlenen, maar dat het integendeel de bedoeling is geweest om zich los te maken uit een situatie waarin zij tot zulk een hulpverlening zouden kunnen worden gedwongen.' Daarentegen meende de procureur-fiscaal dat 'met de belangen van het personeel van de Remaco niet voldoende is rekening gehouden' en dat 'uit dien hoofde de geres van de verkopers uit moreel oogpunt afkeurenswaardig' waren. (Brief, 16 juni 1947, aan de voorzitter van de Kamer voor Collaboratiezaken van het Tribunaal te Amsterdam, Doc II-673, a-10).

Wat Oud, in 1941 burgemeester van Rotterdam, betreft, willen wij het volgende vermelden.

Na de opheffing der politieke partijen meende de Rotterdamse NSB'er G. van Burink, een brutale schreeuwlelijk, lid van de gemeenteraad, dat de raad geen recht van bestaan meer had. Op 18 juli provoceerde hij een incident in de raadsvergadering waarna Oud hem de zaal uit liet zetten. Een week later nam van Burink wraak. Samen met veertien NSB'ers drong hij het stadhuis binnen, acht